

מראי מקומות- בבא בתרא פ"ד

הריטב"א, דביאר דמה דיכול לחזור ביפות ונמצא רעות, אף שאין כאן אונאת דמים, היינו משום דין מקח טעות יכול לחזור, שהרי הוא הי' רוצה יפות, ונמצא רעות, שהוא דבר אחר ממה שהתנו. והק' הריטב"א, א"כ למה אין שניהם יכולים לחזור, וכמו בכל מקח טעות, ותי' "דכיון שהם מין א' ממש, אינו מקח טעות גמורה עד שנאמר שלא חל המקח, דאיכא אינשי טובא דלצורך השעה לא דייקי בנייהו, ושניהם לאכילה הם עומדים", אלא דחז"ל אמרו דמ"מ קפידתו בזה מהני בתורת קפידא, ויכול לחזור. ולכאן זהו כוונת הרמב"ן, דודאי מתני' חידוש הוא, דמתני' למדין חידוש זה דא' יכול לחזור מכח מק"ט

ולא שניהם [אולם לכאן יש לפרש דהרשב"ם אזיל בזה לשיטתו, דס"ל דמה שא' יכול לחזור ביפות ונמצא רעות, היינו מדין אונאה, דס"ל דגם בדבר כזה א' אונאה, וגם ביין ונמצא חומץ היסוד של זכות חזרה הוא משום אונאה, ופשוט הוא ביפות ונמצא רעות דא"י מקח טעות, וא"כ לכאן פשוט הוא דהמוכר אינו יכול לחזור, ושפיר קאמר דהחידוש צריך להיות דוקא בנתייקר או הוול]. **עוד הק'**

הרמב"ן על הרשב"ם, דאין הטעם נכון בכלל לומר דמשום דעכשיו נתאנה המאנה שיהי' יכול לחזור, שהרי הכל תלוי בזמן משיכה, ועכשיו אין האונאה כלום. אולם כבר תי' הרשב"ם קו' זו, דכ' דכל זמן שהנתאנה יכול לחזור, עדיין לא נגמר המקח, וא"כ לדבריו ל"ק קו' הרמב"ן, אולם ודאי זה צ"ב, מהו ההסבר בהא ד"לא נגמר המקח", דודאי לא אמרי' דלא נעשה המקח כלל, דא"כ ודאי הנתאנה יהי' יכול לחזור, ואפי' אם לא נתאנה, אע"כ דהתחיל המקח, אבל לא נגמר, וזה ודאי צ"ב טובא. **וע' בעליות דר' יונה**, שג"כ פי' על דרך הרשב"ם בסוגיין, אלא דס"ל דבאמת לא חל המקח עד שנתרצה הלוקח, וזהו מה שיכול המתאנה לחזור, משום דבאמת לא חל המקח. ולפי"ז ל"ק קו' הרמב"ן כלל, דודאי אם נתייקר או הוול יהי' מקום לומר שהמאנה כבר נעשה למתאנה ויכול לחזור, משום דבאמת עדיין לא חל המקח. וכ' דכל זה מבואר בל' הגמ', דאמר ר' חסדא דאי לאו דאוניתני וכו', ומשמע דמעיקר הדין יהי' גם המאנה יכול לחזור, ורק משום סברא זו דאי לאו דאוניתני וכו' (וכמש"כ הרשב"ם, דהוי כחוטא נשכר) אינו יכול לחזור, וע"כ משום דבאמת המקח עדיין

(א) **א"ר חסדא, מכר לו שוה ה' בו' והוקר ועמד על שמונה, וכו'-** מבואר מדברי ר' חסדא, דיכול הנתאנה לחזור באונאת שתות. וכבר נתקשו הראשונים, הא לא קיי"ל כן, אלא כמו שאמר רבא בב"מ, דבשתות קנה, ומחזיר אונאה. וכ' הרשב"ם דאה"נ, ר' חסדא לא אזיל להלכה, אלא קיי"ל כרבא. ונח' הראשונים היכא דלדין הוי ביטול מקח, דהיינו יותר משתות, האם בזה שייך דינו של ר' חסדא, דאין המאנה יכול לחזור, או דלמא בזה ודאי כ"ע מודו דשניהם יכולים לחזור, ע' תוס' (ד"ה אי) שהביא ב' דעות בזה. **וע"ע** בראשונים (רי"ף [מב. בדפין], ועוד) שמביאים מר' **האי גאון** (ברי"ף א' "גאון", ובעוד ראשונים מבואר שהוא ר' האי) דסוגיין מיירי במי שפרע, דהיינו, דעדיין לא משך, והנדרון הוא אם הלוקח או המוכר יכול לחזור בלא קבלת מי שפרע. ומשמע דכוונתו לומר דאף דקיי"ל דאונאת שתות קנה ומחזיר האונאה, זהו רק אם עשה קנין גמור, אבל אם רק נתן המעות, שפיר יכול הנתאנה לחזור בלא מי שפרע, אבל המאנה אינו יכול לחזור אלא במי שפרע. וכ' הריטב"א דלשון "מכר" לא משמע כן, אלא משמע שמכר לו במכירה גמורה.

(ב) **לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר, משום דא"ל אילו לא אוניתן וכו'-** כ' הרשב"ם דהחידוש של ר' חסדא הוא דאם נתייקר או הוול אחר המכירה, ושוב המאנה נעשה להמתאנה, ה"א דא"כ גם המאנה יהי' יכול לחזור, קמ"ל שאינו יכול לחזור. ומה שהגמ' הי' רוצה להביא ראי' לזה ממתני', אע"פ שלא הוזכר כלל במתני' הא דהוקר או הוול, היינו משום דס"ל להרשב"ם דבלא"ה אין מתני' משמיעין לנו כלום, דהא פשוט הוא דהלוקח יכול לחזור ולא המוכר, אע"כ דבא ללמדנו החי' דאפי' בהוול או נתייקר. **והק' הרמב"ן על הרשב"ם**, א', למה אין מתני' חשיב חידוש, הרי ודאי חידוש הוא, לומר דביפות ונמצא רעות דאין שניהם יכולים לחזור, "שאפי' במקח טעות כגון זה אין שניהם חוזרין". ולכאן כוונתו ע"פ מש"כ

דבטל מקח לגבי לוקח, בטל גם גבי מוכר, ולכן קאמר דזה אינו, אלא דאונאה הוא, וממילא שמעת מינה הא דר' חסדא, דיכול לומר אי לאו דאוניתני וכו'.

(ה) **עד כאן לא פליגי רבנן עלי דרבי אלא לענין תרומה וכדר' אלעא וכו' - הק' הריטב"א**, למה צריך להזכיר הא דר' אלעא, הא לכאור' מספיק לומר דלענין תרומה הו"ל מין א', אבל לענין מו"מ הוי כשני מינים מטעמא דמפרש ואזיל, דאיכא דניח"ל וכו' (וכן הק' רעק"א, וביתר ביאור, דהא פשיטא דחומץ רע הוא לגבי יין, אלא דקו' הגמ' הי' אמאי שניהם יכולים לחזור, הרי חד מין הוא, ונכלל בכלל המכירה, וע"כ משום דמן הרע על היפה הוי תרומה, וגם משנה ערוכה היא, ומה הוסיף ר' אלעא להתירוץ, והניח בצע"ג). ותני דאי לא נקט הא דר' אלעא, הוה ס"ד דגבי תרומה אפי' לכתחלה תורמין מזה על זה, וליכא קפידא כלל, וא"כ היכי הוי מקח טעות לענין מו"מ, להכי אשמעינן דודאי קפידא גמורה הוא, אלא דהתם שרינן בדיעבד מגזה"כ דר' אלעא.

(ו) **אם אינו קדוש, נשיאות חטא למה - הק' השטמ"ק בשם תוס' הרא"ש**, דלמא לעולם אינו קדוש, אלא דעבר אמאי דאמר רחמנא, וכמו דאמר רבא לענין תמורה, דאף אם לא מהני, מ"מ לקי משום דעבר על מימרא דרחמנא. ותני דבשלמא לענין כ"ג שקידש אלמנה, הרי הוא עובר על לאו דלא יקח, משא"כ לענין הפרשת תרומה, דודאי אינו מכוינ שלא יהי' זה תרומה ויהי' צריך להפריש עוד תרומה ליתנה לכהן, וא"כ בזה אינו עובר [ועדיין צ"ב, וע"ע מש"כ לתרין בת"י א', וצ"ע כוונתו].

(ז) **מדד ולא משך לא קנה - ע' בתוס' על הגמ' דכ' דסוגיין מיירי דמדד מוכר, דאם הי' הלוקח מודד, אז ודאי יקנה, שהרי עשה משיכה או הגבהה. וע' ברשב"א שהביא מהראב"ד דס"ל דאף אם מדד הלוקח לא קנה, "לפי שמדידה וההגבהה ההיא אינו עושה אותה הלוקח לצורכו, אלא לצורך שניהם".** עוד כ' הרשב"א דנראה עוד טעם דאינו קונה, אף אם הלוקח עשה המדידה, משום דלא מכוינ לקנות, והו"ל כעודר בנכסי הגר

לא חל. ועפ"ז כ' לחדש דאין המתאנה יכול לתבוע אונאתו עכשיו (ע' לקמן חולקים בזה), דכיון דעדיין לא נגמר המקח עד עכשיו שנתרצה, א"כ נמצא דבאמת אין לו אונאה שוב בהמקח, אבל מ"מ יכול לגמור המקח, אע"פ שעכשיו יש ביטול מקח אצל המוכר (אולם כ' דכל זה הוא דוקא כשהוקר, אבל היכא שלא הוקר, ומ"מ נתרצה הלוקח, א"כ מוכח שהי' מתרצה מעיקרא, וא"כ חל למפרע, ושפיר יכול לתבוע אונאתו, ורק כשהוקר, אז אין ראי' ממה שנתרצה עכשיו שהי' ג"כ מתרצה מעיקרא). **וע' במחנה**

אפרים (אונאה י"ב) במש"כ בדברי ר' יונה, ובתוך דבריו שם כ' דלפי ר' יונה, יוצא דאם הלוקח מקדש אשה בהחפץ קודם שנתרצה, לא תהי' מקודשת, לפי שעד הכא עדיין לא הי' החפץ שלו. [אולם יש לדון לפי הרשב"ם, דכ' דהמקח אינו "נגמר", מה יהי' הדין אם קידש אשה במעות אלו. וגם יש לדון להרשב"ם מהו לענין תביעת אונאה, האם יהי' יכול לתבוע אונאה, כיון שנגמר המקח מעיקרא, או לא, וצ"ע.]

(ג) **לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר - ע' ברא"ש (סוף סי' י"ד) שהביא דאם אין הלוקח רוצה לחזור, אלא תובע אונאתו מן המוכר, י"א שצריך להחזיר לו אונאתו, דכיון שאם תבע קודם שהוקרו הי' צריך להחזיר לו אונאה, גם עתה נמי כשהוקרו, ברשותא דידי' אייקר. אבל הביא מר' יונה דכ' שאין יכול לתבוע אונאתו, דכיון שהי' יכול לחזור בו, לא נתקיים המקח עד עתה, ואין המתאנה יכול לתבוע אונאתו אלא כשיש שם אונאה בשעה שהמקח מתקיים.**

(ד) **ותנא תונא וכו' - בביאור הראי' ממתני' לר' חסדא, כ' הרשב"ם דע"כ להך רבותא איצטריך למתניי'. וע' בר' יונה, שהק' כמו שהבאנו מהרמב"ן, הא איכא למימר דמקח טעות הוא ושניהם יכולים לחזור. ועוד, הרי צריך מתני' לאשמעינן דאפי' היכא שאין כאן אונאה כלל, דהיינו דשוה המעות שנתן לו, מ"מ יכול לחזור בו. ועוד, הא רוצה לשנות כל הד' מדות שבוכרין, וא"כ מהכ"ת לדייק חידוש זה של ר' חסדא ממתני'. ולכן פי' דראיית הגמ' הוא מלשון המשנה, דקתני יפות ונמצא רעות יכול לחזור בו, והו"ל מקח טעות הוא ושניהם חוזרין, שהרי הטעהו, ואפי' פחות מכדי אונאה חוזר, וכיון**

לעשות בשביל עצמו והמקנה, אז אין לזה צורת מעשה קנין בכלל, וא"כ בזה ודאי לא מהני דעת אחרת מקנה. **ולכאור** גם מדברי הרשב"א משמע כן, שהרי אחר שהביא דברי הראב"ד, כ' עוד טעם דלא מהני אם הלוקח מודד, דהיינו משום שכל שאין הלוקח מכוין לקנותה, לא מהני, וא"כ משמע דאי"ז אותו טעם של הראב"ד, אלא משמע שהוא טעם אחר לגמרי, וכדבר"י, דאין כוונת הראב"ד דלא מהני משיכת הלוקח משום כוונה, אלא טעם אחר הוא.

(ח) **אם הי' פקח, שוכר את מקומן- ומה** ששכירות מקום מהני לקנות, כ' הרשב"ם לעיל (ריש עו:), שהוא משום דרשותו של אדם קונה לו, כדנפקא לן מואם המצא תמצא בידו הגנבה. ומכאן הק' הראב"ד (שכירות ו'), ה') על מש"כ הרמב"ם שם, דהיכא שחצר של אדם מושכר ביד אחרים, היכא דהפקר נכנס לשם, הרי נקנה להמשכיר, שהרי סכ"ס זהו חצר שלו, ואף שהוא מושכר ביד אחרים, מ"מ לענין קנין חצר עדיין הוא שלו. ולדברי הרמב"ם מתני' תמוה, איך מהני לשכור את מקומו להלוקח, מ"מ הרי הוא של המשכיר לענין קנינים. **וכ' הש"ך** (חו"מ שי"ג, א') דמש"כ הרמב"ם דמהני קנין חצר עבור המשכיר, זהו רק בהפקר ומציאה, אבל היכא שיש דעת אחרת מקנה אותו, אז מהני קנין חצר גם עבור השוכר. א"נ, דכיון שהונח שם להדיא לדעת השוכר, א"כ מסתמא דעתו של השוכר היתה לשכור כדי שהחצר יהי' קונה בשבילו בכה"ג. **אולם ע' בחי' הר"ן לעיל** (עו:), וכ"כ הריטב"א (שם) דכ' דכל ששכר מקום הו"ל כהכניסה לרשותו, ואין לך משיכה גדולה מזו, ומשמע דשכירות מקום מהני מדין משיכה, ולא מדין חצר (ויש לע' למה היו צריכין לפרש כן, ואולי ס"ל דבאמת לא מהני מדין חצר, וס"ל כהרמב"ם). ואף דגם משיכה צריך להיות נמשך לרשות הקונה, אבל בזה ודאי י"ל דודאי חשיב להיות רשות הלוקח עכ"פ כלפי הא דחשיב משיכה לרשות הלוקח. ובאמת כן משמע מדברי הפיה"מ להרמב"ם (מעשר שני ה', ט') שכ' דמה ששכרו מקומן אז, הו"ל כאילו משכן ונתנן ברשותו, ולפי"ז א"ש שי' הרמב"ם כפשוטו.

וכסבור שלו הן, דלא קנה. אולם דחה דמיון זה, דהא שם מיירי שלא הי' דעת אחרת מקנה, וכאן הא אי' דעת אחרת מקנה. **וע' בקצות** (ער"ה), שהק' סתירה בדברי הראב"ד, דכאן ס"ל להראב"ד דלא מהני מה שהלוקח עושה מעשה בלא דעת לקנות, ואילו הנמוקי יוסף בפרק חזקת הביא מהראב"ד דאף בעודר בנכסי הגר דלא קנה, היכא דאיכא דעת אחרת שפיר קונה, ואילו כאן ס"ל להראב"ד דלא מהני, וכ' הקצות דעכצ"ל דב' ראב"ד הם. אולם ע' **בנתיבות** (ר', י"ד) שכ' לחלק בין הנושאים, דמה דאמרי' דעודר בנכסי הגר וסובר דשלו הוא, דקונה היכא דאיכא דעת אחרת מקנה, זהו רק היכא דבשעת המעשה קנין הי' דעת המקנה להקנותו לו, ובזה גם הראב"ד מודה דמהני. אבל בציור דידן, שלא הי' להמקנה דעת קנין בשעת המעשה קנין, דכשם שלא הי' הלוקח מכוין לקנות בשעת מעשה, כן לא הי' דעת המקנה להקנותו בשעת מעשה, בזה י"ל דלא מהני. **אולם** לכאור' יש עצה אחרת לגמרי, ובאמת אין סתירה כלל בין ב' דברי הראב"ד, דהנה מה שנקטו האחרונים בדעת הראב"ד, דהיינו שכוונתו היתה לומר דכיון שאין הלוקח כוונתו לקנות בשעת המדידה, א"כ משום הכי לא קנאה, יש לדון אם זהו באמת כוונת הראב"ד. שהרי אי' **בספר ההשלמה** (הובא בהמגיה לחי' הר"ן כאן, מס' 521) בשם הראב"ד, דכיון דמדידת פירות צורך מוכר הוא, לא קנה, דלא אמרי' משיכה קונה בסמיטא אלא במשיכה שהיא צורך הלוקח, ולא צורך המוכר. ונראה בכוונתו, וכ"כ **הדברי יחזקאל** (מ"ד, ד') בדעת הראב"ד, דאין כוונתו לומר שיש חסרון מצד הכוונה, אלא דהחסרון הוא מצד עצם מעשה הקנין. דהיינו, דהיכא דעושה מעשה שהוא עבור הלוקח והמוכר, אי"ז מעשה קנין בכלל, ואפי' אם הי' מכוין לקנות, הא מעשה משיכה והגבהה צריך להיות מעשה שהלוקח עושה לעצמו ולא בשביל המוכר, ואל"כ אי"ז חשיב מעשה משיכה והגבהה מרשות המוכר. ולפי"ז קו' האחרונים אינה מתחלת, שהרי ודאי היכא דעושה מעשה קנין, מהני דעת אחרת מקנה כדי להקנותו להלוקח, אבל זהו רק בעודר בנכסי הגר, וכדו', שהקונה עושה העידור בשביל עצמו, אבל אם כוונתו

החצר הוא שלו לאותו זמן, ולכן אי"ז חשיב שנהנה משל חבירו. וא"כ, כאן י"ל דמשום הכי לא מהני הקנין, דכיון דהמוכר הניח החפץ על הקרקע, א"כ נמצא שהוא משתמש באותו מקום שבחצר, וכיון שכן, נמצא דחלק של זה החצר שלו הוא, וא"כ שוב א"א להקנות הכלי בקנין חצר להשותף [ויש לע' בזה, דלכאו' ה"י מקום לומר דכיון דעכשיו שניהם רוצים שיהי' החפץ נקנה להשותף, א"כ י"ל דעכשיו הרי הוא משתמש במקום זה, וצ"ע].

(ב) **כאן בתוך קופתו, וכו'- העיר הקובץ שעורים (ש"ה),** הא לקמן שואל הגמ' אם כלי מתבטל לגבי הרשות או לא, וא"כ לכאו' אפי' אם מודד לתוך קופתו, י"ל דהו"ל כמו על גבי קרקע.. ות"י דהא דכלי מתבטלת להרשות, היינו דוקא שהכלי של א' והרשות של אחר, אבל כלי של א' ורשות של שותפין, אז י"ל דאין הכלי מתבטל לגבי הרשות, כיון דרשאי להניח שם כליו. **וע"ש** שנתקשה בהא דמהני משיכה בכליו של מוכר ברשות לוקח, דאי נימא דאין הכלי מתבטל לגבי הרשות, מאי מהני משיכה בכליו של מוכר, הא טעמא דקנין משיכה הוא משום דהו"ל כאילו הכניסה לרשותו, והרי ברשות מוכר הוא. ע"ש מה שצידד ליישב בזה, והניח בקו'.

(ט) **מדד והניח ע"ג סימטא, קנה- פי' תוס',** דמיירי שמדד המוכר, ואע"פ שמשרכת המוכר אינו קונה, מ"מ הכא שאני שמדד והניח ע"ג סימטא. ולא ביאר איזה קנין הוא זה, וצ"ע. וביאר הריטב"א, דה"א דסימטא הוי כמו חצר, כיון שיש לו רשות להניח שם חפציו. ואע"פ דגם המוכר יכול להניח שם חפציו, ה"א דהו"ל המוכר כמו שליח של לוקח לזכות במקום הסימטא וקנה בשביל הלוקח, קמ"ל (אולם כ' דאם הלוקח עצמו ה"י מניחו בסימטא ה"י מהני). אולם העיר הרמב"ן, דאם אמרי' דקרקע של הסימטא קונה מדין חצר, א"כ משיכה בסימטא היכי משכחת לה, וצ"ל או במקפיד שיעשה משיכה, או בכליו של מוכר, או בעבד מהלך, שאין רשותו קונה לו [ולפי הריטב"א, לכאו' אי"ז דוקא בדר' אסי, דגם לדידן מהני אם הלוקח מניחו בסימטא, ומשמע מדין חצר, רק לא מהני אם המוכר מניחו שם, וצ"ע].

(י) **לתוך קופתו מימרא בעי- פי' הרשב"ם,** הא אפי' ברשות מוכר מהני כליו של לוקח. והק' **רעק"א,** הא זהו שאלת הגמ' לקמן, אם מהני כלים של לוקח ברשות מוכר. עוד הק', מה בעי הגמ' אם קיבלה מיני', הא ודאי קיבלה מיני' מכח הקו' דלתוך קופתו מימרא בעי. עוד הק', למה לא הק' ממתני' גופא, מדד ולא משך ל"ק, מאי לאו בסימטא. וע"ש עוד קו' שהק', ומש"כ באריכות ליישב. **וע"ע בריטב"א,** שפי' קו' הגמ' באו"א, דהיינו, לתוך קופתא מימרא בעי, א"כ מאי רבותי דר' יוחנן, הרי הכל מודים דכליו של אדם קונה לו בסמטא.

(יא) **חצר השותפין קונין זה מזה- מבואר בגמ'** דזהו רק בקופתו, אבל על הקרקע אמרי' דאין קונין זה מזה. ובביאור הסברא למה לא מהני כ' המחנה אפרים (קנין חצר ו'), שהוא משום דכיון שהחפץ ה"י מעיקרא ברשות זה של השותפין, וגם עכשיו הוא ברשות השותפין, א"כ אי"ז הוצאה מרשות לרשות (דהיינו, דעדיין ברשות המקנה היא), וא"כ אינו יכול לקנות בקנין חצר. אבל ה^{נתיבות} (קע"ו, ב') כ' לפרש ע"פ מש"כ הר"ן **בנדרים** (ריש פרק השותפין [מה:]): דהיכא דשותפין נדרו הנאה זה מזה, מותר לכ"א מהן ליכנס לחצר, דאמרי' יש ברירה, וכל שא' מהם נכנס לאיזה מקום של החצר, נתברר שאותו חלק של